

Bősze Balázs

Siratófalból kihajt a panasz

Óriás,
faragott kövek
a déli oldalon,
Salamon faragtatta
Isten és ember lakodalom.

Római rombolta
katapulttal,
gyújtó tüzekkel,
egy fala áll még:
évezredes üzenettel!

A múltó évek sodrában

Bús pásztornépek
fagyos éjszakában,
beszélgetnek az ég
sátorában.

Fütyös, postás szelek
szántják a völgyet,
a dombot,
Holdfény övezi
a subát, a szívet,
a gondot.

Fodrozó vizek fölött
úszik, úszik a csónak.
Már tizenketten viszik
a megfáradottat.

A vihar lecsap,
ostora ég permete.
Oszlik a vihar.
Körül néz az Emberfia,
Lélek-galamb ereszkedik
a bárka árbocaira!

**Déltengeri
vitorlák alatt**

Hajózni kell égen, földön,
tengeren –
ringani élet habokban
szerelmesen.

Szívünk fregattja kötélzetén
megpihen a tengeri fény,
s egy-egy vidám, kíváncsi
madár,
jelezve: a part közel.
Oda hazaszáll.

Lábainkat szél
sepri a könnyű –
gáncsot vet minden inda,
butító kösöntyű.
Előttünk préda,
hátunk mögött
példa –
vad éhséggel rontunk
a felfalni valóra.

A kiszemelt gyenge
szívében már ott
a tör.
Reszket a lélek,
áldozati a kör!

Hegedűs Imre János

**Megszámláltatott fák: Kocsis István Trianon-
drámája**

Mottó: „Elhajlik a világ gyémánt tengelye” (József Attila)

A jó drámákban megszokott a többsíkúság, történések futnak párhuzamosan, máskor alárendelődnek egymásnak, arra is sok példa idézhető, hogy összeverődnek, mint a kötél ágai.

Ilyen Kocsis István Trianon-drámája.

A második világháborúban egy német rohamegység, egy zászlóalj – felső parancsra – harci alakulatból karhatalmi alakulattá változik. Eddig a lövészárok törvényét ismerték: ha te nem ölsz, téged ölnek meg. Parancs szerint a hátsószámban fejevertelen sztrájkoló bányászokra kellene lőni. Ölsz, de ők téged nem ölhetnek.

Ez a képtelenség már elegendő lenne drámai erők mozgatójára. El is hajlik a világ gyémánt tengelye, Ranke őrnagy, aki – kezdetben úgy tűnik –, beleőrült a gyilkolásba, nem tudja, nem akarja végrehajtani a háború törvényét, abszurd, paradox parancsot ad katonáinak, számolják meg a város, a megye fáit.

Megbomlott volna az elméje? Látja a véget? Az elkerülhetetlen vereséget? Paródiába fullasztja a drámát? Csupálja husággal a termést, ha már az Úristen is veri jégesővel? Vagy pedig felébredt a vadállatban az ember? Kocsis válasza áttételes. Az őrnagyot valódi humanistával, Kormoránnal (Lux Ádám) konfrontálja, aki zseniális könyvet írt a véres XX. századról. A Wehrmacht magas rangú katonatisztje és egy történész-író dialógusa a színmű tengelye, erre nehezedik minden teher, minden súly.

Ebből a második eseményorból újabb kérdések meredeznek föl. Létezik egyáltalán az az imaginárius keskeny palló, amelyre ráléphet egyik parton az Író, másik parton a Gyilkos? Elindulhatnak egymás irányába? Nem lökik egymást a lent zubogó örvényekbe? Lehet még egymáshoz emberi szavuk? Nem pusztított ki minden emberhez méltó gondolatot ez a második, minden rémálmot túllicítáló világháború? Szavakba, mondatokba foglalható még a „lenni vagy nem lenni” dilemmája?

Erdélyi származású szerző, Kocsis István és a budapesti Újszínház Bubik István Stúdiószínpad színésze együttese birkózott emberül a kérdészuhataggal. Szinte emberfeletti teljesítményekre kényszerült Viczián Ottó a főszerepben. Az egyenruhába bujtatott náci tiszt megszokott figura a színpadokon, dübörgő lépésekkel, energikus mozdulatokkal, kitörő indulatokkal, széles gesztusokkal föl-alá járkáló

katonai megformálása gyerekjáték jó színésznek, csak hogy Ranke jóval több ennél. Olyan, mint a gubójából kibújó selyemhernyó, kinőttek a szárnyai.

Ezt a metamorfózist látja a néző két súlyos, megrázó órán át, ennek az átalakulásnak avatott művésze Viczián Ottó. Kocsis figuráját botorság lenne Örkény örült őrnagyához hasonlítani. Ranke elméje nem háborodik meg a Sztálin-orgonának velőt tépő hangrobbanásaitól, ellenkezőleg, számára a front, a lövészárkok a megvilágosodás színtere, ott fordult feje tetejéről lábára a világ, ott válik világossá, hogy értelmetlen a vitézség, nevetségesek a katonai erények, mert a háttérből mások mozgatják a szálakat, ők marionettfigurák, akarat nélküli bábuk, vereségüket előre megtervezték.

A végső felismeréshez Kormorán könyve juttatta el, az adta az utolsó lökést. Itt, a hátszágban emészteti meg a szörnyű frontélményeket, azt, hogy közről ártatlan embereket lőtt agyon, azt, hogy még akkor is tömeggyilkos lett belőle, amikor a falu mögötti erdőre céloztatott az ágyúkkal, mert a lakosság oda menekült. Hárman maradtak életben.

Miért? Miért? Miért? Nem lehet más a visszatérő kérdés. Ezért tartóztatja le Kormoránt, ezért faggatja az irodájában, ezért fenyegeti, kényszeríti megszólalásra. Ha pillangó lett a selyemhernyóból, pillangóként kell megnyilvánulnia. Miért ömlik annyi vér? Hol, miképpen hajlott el a világ gyémánt tengelye? Van kezdett és vég ebben az örületben?

Mi történt Versailles-ban? Mi történt Trianonban? Nem a békediktátumok ördögei készítették elő a második világháborút? Wilson? Clemenseau? Lloyd George? Nem halad meg minden emberi elvet, logikát, hogy Romániának a „2 millió 900 ezer románra hivatkozva nagyobb területet adnak Magyarországból, mint amekkora Csonka-Magyarországnak a 11 millió magyarra hivatkozva megmaradt...”?

Hitler Versailles-ban született. Ez a felismerés már egyértelmű. Csúpan úgy tudjuk árnyalni az igazságot, ha fontolóra vesszük: Eltervezték, megrendelték Hitlert a békediktátum urai, vagy eljövetele „tervezési hiba” következménye? Nem mindennapi töprengések egy náci tiszt részéről. És ott áll vele szemben a Gondolkodó, az európeér, az író és tudós: Kormorán.

Hibátlan a Lux Ádám alakítása! Ő sem befagyasztott hős. Kezdetben elzárkózik, visszautasít minden választ, semmilyen emberi, szellemi közösséget nem vállal Rankéval. De lassan olvad a jég, lassan rájön arra, hogy a fákat számláltató, örültnek tűnő katonatiszt vele azonos gondokat öröl, dilemmái emberiek, s képes viszapillantani az eredendő bűnökre.

Lux Ádám eleganciával, nagyszerű arcmimikával, gazdag mozgáskultúrával formálja meg az elefántcsont tornyában töprengő gondolkodót. Merev bálvány, amikor arra kéri, szerelje le a sztrájkoló bányászokat. Akkor sem rebben a szeme,

amikor Ranke rásüti a töltetlen pisztolyát. Erős, fegyelmezett lélek. Nyoma sincs személyiségében a gyávaságnak, a meghunyászkodásnak. A civil kurázi bajnoka. Mégis ember, aggódó, családját, feleségét féltő férj, apa. Ezekkel a rezdülésekkel, ezeknek a hullámzásoknak a megformálásával bravúrosan birkózott meg az Új-színház művésze, Lux Ádám.

A tájékozott, vajt fülű néző könnyűszerrel azonosítja Kormoránt a dráma szerzőjével, Kocsis Istvánnal. Bármennyit változott az európai színház az elmúlt száz év alatt, alapfunkciója megmaradt. Élényszer. Katarzis-szintér. Ezt a katarzist azáltal váltja ki a szerző, a rendező (Csiszár Imre), a színtársulat, hogy átéli a lelki, szellemi, gondolati áramlások interferenciáját. Oly mértékben mélyül el Ranke az író-tudós könyvében, hogy már-már ő „képviseli” az abban megfogalmazott, abban kidolgozott téziseket.

Roppant nehéz feladathalmazzal birkózott Viczián Ottó. Már az ő szerepére írott szövegmenyiség is emberfeletti. De az még nagyobb próbatétel, hogy lüktetnie kell a normalitás és az abnormalitás között. Mint katonatiszt, élet-halál ura. Játszik hatalmával, fenyeget, kényszerít, ugrat. Cinikus és ellágyuló filantróp. Úgy félkegyelmű, mint Miskin herceg. Ezelős, eszmék, kételyek rabja. Végső válaszokat keres megválaszolhatatlan kérdésekre. Ott keresi a megoldást, ahol nincs megoldás. Törvényt ül. Nem jogi normák alapján ítélkezik, a morál az egyetlen paragrafus. Felvonultatja környezetének figuráit. Páva, az országgyűlési képviselő (Nagy Zoltán alakítja) a hasonmás figurák zónáján is kívül esik. Mindenkit elárul, még saját magát is.

Ebben a sokarcú, sokágú konfrontálódásban hull egyre több fény Rankéra, s Viczián Ottó úgy formálja, csiszolja, alakítja, gyúrja szerepét, mint fazekas mester a korongon az agyagot. Szemünk előtt lesz talpa, domborulata, karcsú nyaka, szájpereme a korsónak.

Ritka nagy színészi teljesítmény! Kettős gyűrű veszi körül. Egy közeli, amelynek figuráival rendelkezik s egy távoli. Rejtőzködő arcok, figurák lobbannak fel ebben a távolabbi gyűrűben. Tomas Garrigue Masaryk. (Különös, hogy a szerző kihagyja Masaryk szellemi ikertestvérét, Benes-t!). Edward Mandell House, amerikai katonatiszt.

Mi volt az ő szerepük? Hát a szabadkőműves páholyoké? A fináncióké? Nem ők rendelték meg a háborút? Nem ők diktálták a békefeltételeket? Nem megrendelt szcenárió volt az első világháború, s annak a folytatása, a második? Hitlerrel, Sztálinnal, Churchill-lel?

Már-már könyvdráma Kocsis István műve! Történelmi trakta! A nagy párbeszéd hullámai elérik a szélső határokat.

Új, súlyos, nehéz fogalommal él Kocsis István. Hasonmás ember. Ez hozzátartozik az ő eszköztárához.

Ki a hasonmás ember? Az, akinek kihalt, megfeketedett a lelke, mert felkínálta azt a sátánnak. Emiatt elkerülhetetlen a kalandozás a Bibliában, az Ószövetségben, az Újtestamentumban. (Közelünkben érezzük Bulgakovot!)

Jézus tanítása szerint a hasonmás emberek azért nem hallják meg az Úr szavát, mert lelkükkel már a sátán rendelkezik. Azóta fikarcnyit sem változott a világ. Trianon a hasonmások döntése. Ebben a diktátumban egyértelmű, hogy a hasonmások szembefordultak Istennel. Egy feladatunk van – mondja Ranke –, álljunk jó oldalra ebben a misztériumjátékban.

De más maszkot is ölthet magára a hasonmás. Ranke testközben érzi, érzékeli a hasonmás dögletes bűzét. Helyettese, Tügel százados (Almási Sándor alakítja jól!) modell. Minden náci tiszt modellje. Ő ugyanúgy eladta lelkét a sátánnak, mint a bibliai zsidók, akik kereszthalálba küldték a Megváltót.

Ez a másik párhuzam (Ranke-Tügel), és a kettejük köré sűrűsödő esemény legalább annyira tanulságos, mint a Ranke-Kormorán páros szócsatája.

Rendezőközpontú a legtöbb színház. Hogy oldotta meg a rendkívül bonyolult, nehéz feladatot Csiszár Imre? Nem segíti a színtér, az mindvégig Ranke irodája. A falon Hitler képe, egy íróasztal, székek. Ennyi. Különös izgalmat kelt egy játékvonat, amelyik körbe karikázik a színpadon. Zakatol. Füttyögtet. Megáll, Elindul.

Súlya azzal nő meg, hogy járása, hangja, zaja, zöreje mindvégig összefüggésben van az elhangzó szöveggel. Számptalan variáció létezik, végtelen asszociációk alapján ítélni meg a néző a Vonatot, a rendező ötletét.

Az mindvégig egyértelmű, hogy Ranke bukása elkerülhetetlen. Olyan tökéletesen működő gépezetben, mint a Wehrmacht nem maradhat büntetlenül ekkora szabotázs.

Emberről kell ölni, nem fákat számlálni! Fekete egyenruhás tábori csendőrök rontanak be (Az Újszínház színpadán földig érő bőrkabátban egy kétméteres óriás!), gépfegyver sorozatot enged Ranke testébe. Íróasztalára hullva pusztul el.

Utolsó szavaival az Evangéliumot idézi.

Az Újszínház nagyszínpadán Wass Albert *A funtinelli boszorkány* regényének színpadi változatát játszották. Ez volt az évadzáró darab, a közönség kedvence. A Bubik István Stúdiószínpadon a Kocsis-darab futott. Mindkét dráma Erdély földjében gyökerezik.

Különleges elégtétel, öröm, ha a fővárosi, ha az anyaországi színházigazgatók, rendezők figyelme a határokon kívüli témákra irányul. Ha nem is olyan mértékben, mint ahogy megérdemelnék azok.

Bognár Anna

Vox humana

Molnár Piroska: Emberi hang

A Rózsavölgyi Szalonban 2017 október 6-án debütáló, *Emberi hang* című zenés est egyszerreplős, a szó jó értelmében egyszerű és lecsupaszított, a klasszikus és a modern színház látványelemeit és eszközeit egyaránt nélkülöző, a maga nemében is páratlan előadás. Beszédes adat, hogy az ősbemutatóra hónapokkal előre elkelt minden jegy, a Rózsavölgyi Szalont megtöltik a színművészeti tisztelői, olyan érdeklődők, akikről érződik, hogy őszinte, szívből jövő kíváncsisággal követték a követik a megannyi díjjal kitüntetett művész pályáját. Azonban az előadás vitathatatlan értéke, hogy önmagában is értelmezhető, kerek, teljes, egész, nem szükséges Molnár Piroska pályájának beható ismerete ahhoz, hogy értékes, szórakoztató, ugyanakkor elgondolkodtató színházi élményként éljük meg a darabot.

A Szalon atmoszférájához igencsak illő előadás mindvégig megkapóan személyes marad, a kis nézőszám nem belterjességet, hanem bennfentes bevonódást eredményez. Nagyon nagy szükség van az ilyen megállókra, melyek során a szemünk láttára elevenedik meg egy életút, bontakozik ki egy karrierív, mutatkozik meg egy szerteágazóságában is koherens, tudatosan megélt, Thalia oltárára tett sors.

A színészi tehetség, a mesterkéletlen játék Molnár Piroskától megszokottan adott, bámulatos, ahogy főiskolás emlékeit idézve valóban előttünk válik huszoneves, útját és célját kereső fiatal lánnyá.

A hangszerekkel kísért, főként operett- és musicaldalok, az összekötésként szolgáló, nem tolatkodó, ám mégis hitelesen személyes visszaemlékezések bizonyítják, hogy az elhivatottság, elszántság, a szorgalom, és természetesen nem utolsósorban a tehetség és alázat milyen messzire ívelhet, mindannyiunk csodálatára méltán tartva számot.

Bornai Szilveszter hangszeres jelenléte, virtuozitása, a két művész összhangja olyan zenés produkciót eredményez, amely estéről estére valami egészen újat nyújt, nincs két egyforma előadás, a katarzis és megérintettség megteremtődik. Vérbeli, autentikus színház, eszköztelen pőreségében. Emberi hang, világunk karkofóniájában!